

تأثیر محیط های فردی، سیاسی، قانونی و اقتصادی فوتبال ایران بر تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان حرفه ای

رضا شجاع^۱، دکتر هاشم کوزه چیان^{۲*}، دکتر محمد احسانی^۳، دکتر مجتبی امیری^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۵/۱، تاریخ تصویب: ۱۳۹۱/۸/۲۱

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی تأثیر محیط های فردی، سیاسی، قانونی و اقتصادی فوتبال ایران بر تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان حرفه ای بود. به همین منظور پرسشنامه ۲۸ گویه ای وضعیت های دشوار اخلاقی در فوتبال حرفه ای (DPSQ-Iran) ساخته شده توسط شجاع و همکاران (۱۳۹۱) و همچنین پرسشنامه محقق ساخته و ۲۳ گویه ای ادراک محیطی به طور تصادفی در اختیار ۱۶۲ بازیکن شاغل در لیگ برتر فوتبال ایران از ۱۱ تیم راه آهن، نفت تهران، مقاومت شهید سپاسی، فولاد خوزستان، شاهین بوشهر، سپاهان اصفهان، ملوان بندر انزلی، نفت آبادان، پیکان، پاس همدان و آلومینیوم هرمزگان قرار گرفت. روایی محتوایی ابزار توسط متخصصین و ثبات درونی آن نیز در یک مطالعه مقدماتی مورد تأیید قرار گرفت. به منظور برازش الگو و مشاهده نقش ادراک محیطی در تصمیم گیری اخلاقی از تحلیل مسیر در سطح معنی داری $0/05 > p$ استفاده شد. یافته ها نشان داد: بین ادراک محیطی بازیکنان با تصمیم گیری اخلاقی آنان ارتباط معنی داری وجود ندارد. با این حال غیر از ادراک محیط سیاسی، سه ادراک محیط اقتصادی، فردی و قانونی دارای نقش مؤثری در تبیین واریانس ادراک محیطی بازیکنان حرفه ای فوتبال ایران هستند. بر پایه یافته ها، تغییر در وضعیت های محیطی مستقیماً تصمیم گیری اخلاقی ورزشکاران را تحت تأثیر قرار نمی دهد و در این میان عامل های تأثیرگذار دیگری هم وجود دارند که باید در پژوهش های آینده شناسایی و مورد آزمون قرار گیرند.

کلیدواژه ها:

تصمیم گیری اخلاقی، ادراک محیطی، محیط سیاسی، محیط اقتصادی، محیط قانونی، محیط فردی، بازیکنان لیگ برتر، فوتبال

مقدمه

مربیان و البته برخی مدیران را در بر نمی گیرد (زیدی فر، ۱۳۸۶). «ادراک محیطی» و به طور دقیق تر ادراک بازیکنان حرفه ای از حاکمیت اخلاق در محیط فردی (خانوادگی) خود و نیز محیط های سیاسی، اقتصادی و قانونی فوتبال ایران متغیرهای اصلی پژوهش حاضر محسوب می شود. در ارتباط با ادراک فردی یا خانوادگی، میزان ارزش گذاری خانواده بازیکن نسبت به ارزش های اخلاقی و اجتماعی چون نیکوکاری، احساس مسئولیت، صداقت و راستگویی، احترام به قوانین جامعه و حقوق سایر اعضای خانواده، صمیمیت، محبت، رفتار عادلانه بزرگترهای خانواده و احترام به بزرگتر مد نظر قرار دارد. همواره این بدبینی احتمالی وجود دارد که ممکن است بد اخلاقی های رایج در خانواده فرد به محیط کاری فرد نیز سرایت کند که البته مستندات علمی قابل توجهی در این راستا وجود ندارد. برخی یافته های پژوهشی نشان می دهد که ورزشکاران از یک سیستم دوگانه تصمیم گیری در دو محیط ورزش و زندگی روزمره خود استفاده می کنند که ممکن است نتیجه این دو هیچ تشابهی با یکدیگر نداشته باشد (Bredemeier, 1985). ادراک محیط اقتصادی در پژوهش حاضر بر مواردی چون میزان تمایل بازیکنان برای کار با دلال، وضعیت تعصبات تیمی از منظر چشم پوشی از منافع مالی، آگاهی های اخلاقی در مواجهه با چالش های اقتصادی، میزان آگاهی مردم و در نهایت میزان امنیت و اعتماد موجود در محیط فوتبال ایران دلالت دارد. ادراک محیط سیاسی فوتبال ایران از پیش فرض های تعامل دوگانه فوتبال و سیاست نشأت می گیرد. پیش فرض دخالت سیاستمداران در فوتبال با هدف بهره برداری و پیگیری اهداف سیاسی، خود می تواند به محرکی برای تشدید بداخلاقی در فوتبال بدل شود. از این رو ادراک بازیکنان نسبت به میزان و کیفیت دخالت سیاستمداران در فوتبال ایران، امری است که در پژوهش حاضر مورد بررسی قرار گرفته است. ادراک قانونی نیز بر این مینا طراحی شده است که پیش فرض نبود یا ضعف قانون و به عبارت دقیق تر؛ ادراک مبتنی بر بی حساب و کتاب بودن امور، ممکن است بر کاهش تصمیم گیری های اخلاقی بازیکنان تأثیرگذار باشد. عدم قابلیت آیین نامه های موجود، وجود راه های قانون گریزی، شناخت حقوقی بازیکنان و مدیران و در نهایت وضعیت اجرای قوانین مواردی هستند که در ادراک قانونی بازیکنان مد نظر قرار دارند. پژوهش حاضر در نظر دارد وجود یا عدم وجود تأثیر این ادراکات را بر تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان حرفه ای فوتبال ایران مورد بررسی قرار دهد. از این رو ضروری است توضیحات کوتاهی در مورد متغیر تصمیم گیری اخلاقی نیز ارائه شود. تصمیم گیری اخلاقی به عنوان شکل سازمان یافته تأمل اخلاقی، به منظور حل تعارضات اخلاقی بوده (Conn & Gerdes, 1998) و از عناصر ضروری در حوزه ورزش محسوب می شود. ورزشکاران حرفه ای بویژه

اگلیو و تاتکو^۱ در حدود چهار دهه پیش، مقاله ای با عنوان؛ «اگر می خواهید اخلاق خود را درست کنید به دنبال چیز دیگری غیر از ورزش بروید» منتشر کردند. به زعم آنان، رشد اخلاقی نوجوانان و جوانان در محیط های ورزش حرفه ای، آن هم به لطف آموزه های تربیتی مربیان، تنها یک شوخی است (Brand, 2003) و شواهدی بسیاری مبنی بر تأثیر محیط های ورزش قهرمانی و حرفه ای بر افت عملکرد اخلاقی ورزشکاران وجود دارد (Bredemeier & Shields, 1983, Hall, 1986). در ادامه پژوهشگران بسیاری به اثبات فساد اخلاقی و تقلب های موجود در رقابت های فوتبال پرداخته بر ضرورت ایجاد تحولات اخلاقی در ورزش اشاره کردند (Miller, 1980). این در حالی است که عده ای دیگر نیز بر قدرت پیروزی و احساس افتخار بعد از آن اشاره کرده (Keating, 1973) و تلاش کردند تصویری مثبت و اخلاقی از فوتبال ارائه دهند. هیچ شکی وجود ندارد که ورزش ها تأثیر چشمگیری بر گسترش جوانمردی و اخلاق ورزشی دارند، اما این تأثیرات تا چه اندازه مثبت یا منفی هستند، موضوعی است که پاسخ آن به روشنی مشخص نشده است. حرفه ای بودن یک سازمان، جامعه و با گروه، بیش از آنکه در گروه فعالیت تمام وقت افراد برای کسب منفعت های گوناگون از جمله منفعت اقتصادی باشد، در گروهی تلاش جمعی افراد برای پایبندی به اصول حرفه ای مشترک و تلاش برای رشد هر چه بیشتر حرفه است. به عبارت دیگر، حرفه ای گرایی زمانی رخ می دهد که اعضای یک حرفه به این مهم اعتقاد و باور داشته باشند که تخصص و مهارت آن ها برای خود و جامعه مخاطب بسیار ارزشمند و حیاتی است (مولایی، ۱۳۸۵). با این حال محققینی مانند میلر (۱۹۸۰)، معتقدند که حرفه ای گرایی ورزش مدرن در شهرت و درآمد خلاصه شده و خود را به ارزش های مادی فروخته است. به زعم جلدسن^۲ (۱۹۹۲)، تداوم وضعیت به ظاهر حرفه ای ورزش در بسیاری از کشورها، ورزشکاران را آگاهانه و یا ناآگاهانه به جایی رسانده است که فکر می کنند تنها تاجرانی هستند که نتیجه کار خود را در ازای پول یا شهرت معامله می کنند. در مقابل چنین دیدگاهی، برخی دیگر به خدمات فوتبال حرفه ای در پیشبرد اهداف سیاسی ملت ها و قابلیت آن در کنترل هیجانات اجتماعی و افزایش غرور ملی اشاره می نمایند و بر این باورند که همچنان می توان امید، صداقت و افتخار را در میدانی ورزش فوتبال جستجو کرد. بر اساس چنین دیدگاه هایی است که برخی فوتبال ایران را حرفه ای و برخی شبه حرفه ای می نامند، شبه حرفه ای از این نظر که تجاری شدن تنها مؤلفه رشد یافته در فوتبال حرفه ای ایران است، که آن هم در بسیاری موارد دولتی بوده و منافع مادی حاصل از آن، تمامی ذینفعان به جز ورزشکاران،

اخلاقی آنان رابطه معنی داری وجود دارد. رادنیکا^۵(۲۰۰۹) به دنبال مطالعه خود، بر محیط فردی (خانوادگی)، جو اخلاقی و حرفه ای حاکم بر ورزش و در نهایت میزان قانون پذیری و قانون گریزی ذینفعان تأکید نموده و از آن ها به عنوان متغیری تأثیرگذار بر تصمیم گیری اخلاقی یاد می کند. به طور کلی پژوهش حاضر در نظر دارد ادراکات محیط سیاسی، اقتصادی، قانونی و فردی بازیکنان لیگ برتر فوتبال ایران را مورد بررسی قرار داده و به این سؤال پاسخ دهد؛ کدام محیط دارای تأثیر معنی دار در تبیین واریانس تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان حرفه ای فوتبال ایران است؟

روش شناسی تحقیق

روش پژوهش و ابزار گردآوری اطلاعات

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات توصیفی و علی-مقایسه ای می باشد. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته و ۲۳ گویه ای ادراک محیطی مشتمل بر چهار خرده مقیاس محیط قانونی (۵ گزینه)، محیط سیاسی (۵ گزینه)، محیط فردی (۹ گزینه) و محیط اقتصادی (۴ گزینه) و همچنین پرسشنامه ۲۸ گویه ای وضعیت های دشوار اخلاقی در فوتبال حرفه ای^۶ (DPSQ-Iran) ساخته شده توسط شجاع و همکاران (۱۳۹۱) استفاده گردید. این پرسشنامه بر خلاف اکثر ابزارهای مشابه مبتنی بر سناریو بوده و قابلیت تصمیم گیری آزمودنی ها نسبت به ۶ وضعیت دشوار اخلاقی و البته فرضی را مورد ارزیابی قرار می دهد. از ویژگی های ابزار تحقیق آن است که فرد را از منظر قضاوت در دو حالت عمل گر و نظاره گر قرار می دهد. در حالت نظاره گر، فرد به عنوان کسی که از اتفاقات با خبر است، تنها اظهار نظر کرده و منفعتی را متوجه خود نمی بیند. اما در حالت عمل گر، خود را به جای شخصیت اصلی قرار داده و ناخودآگاه درگیر چالشی می شود که باید از بین احترام به ارزش های اخلاقی و منفعت خود، یکی را انتخاب کند (شجاع و پورسلطانی، ۱۳۹۰). به منظور حذف اثر مربوط به نگرش خیلی مطلوب یا خیلی نامطلوب فرد نسبت به یکی از ذینفعان فعال در فوتبال نظیر داوران، مربیان، خبرنگاران، هواداران، مدیران و ورزشکاران، پرسشنامه به نحوی طراحی شده است که محور موضوع هر سناریو یکی از گروه های ذینفع می باشد. یکی از سناریوهای طرح شده در پرسشنامه که با محوریت خبرنگاران ورزشی طراحی شده به شرح ذیل می باشد: "محسن" از بازیکنان موفق لیگ برتر فوتبال است که در پست هافبک بازی می کند. سر مربی تیم در آخرین بازی حساس فصل، خواسته ای را به طور خصوصی با او مطرح می کند. وی از "محسن" می خواهد به هر نحو ممکن، یکی از بازیکنان تیم حریف که بهترین بازیکن آنان نیز

بازیکنان فوتبال، نیازمند توانایی بازشناسی معضلات اخلاقی و تصمیم گیری های مناسب بوده و برای اخذ تصمیمات اخلاقی، چه در محیط جامعه و چه در حین رقابت ها مسئول هستند. آنان به عنوان الگوهای اجتماعی و چهره های جریان ساز رسانه ای باید با روند تصمیم گیری اخلاقی آشنا بوده و حقوق اخلاقی را بدون به خطر انداختن وجدان اخلاقی خود محترم بشمارند. اگرچه مطالعات نشان می دهد که آگاهی ورزشکاران از مسئولیت های اخلاقی خود در نتیجه تأکید روزافزون جامعه بر اخلاق ورزشی در حال افزایش است، اما آنان در شناسایی معضلات اخلاقی و تعیین روش مناسب برای حل این معضلات با دشواری هایی نیز روبرو هستند (Caswell & Gould, 2008). متأسفانه علی رغم پیشرفت در علم اخلاق ورزشی، هنوز دانش کمی درباره توانایی ورزشکاران در دنبال نمودن تصمیم ها، عقاید و نظرات خود، پیرامون پیامد تصمیم ها و تأثیر محیط های عمل بر تصمیم گیری های آنان وجود دارد (Moore, 2003). یکی از کارکردهای اخلاق در ورزش، دستورالعملی است که به هنگام تداخل منافع و علائق افراد ارائه می دهد. تصمیم گیری اخلاقی، ورزشکار، مربی و یا مدیر را درگیر انتخاب یک گزینه از میان دو یا چند گزینه ای می کند که هر کدام به تنهایی و در شرایط ایده آل خوب بوده و منافع مثبتی را به دنبال دارند (Rest et al, 1999). به طور کلی منظور از تصمیم گیری اخلاقی، توانایی فرد در گرفتن تصمیم مناسب در یک وضعیت دشوار اخلاقی است (Forsyth, 2002) که این نوع وضعیت ها به وفور در ورزش کنونی و به طور خاص تر فوتبال مدرن مشاهده می شود. بومر و همکاران^۲ (۱۹۸۷) بر پایه یافته های خود مشاهده کردند که فرایند تصمیم گیری اخلاقی افراد به صورت تقابلی و دو طرفه تحت تأثیر محیط های اجتماعی، کاری، فردی (خانوادگی)، قانونی و حرفه ای آنان است. فرل و گرشام^۱ (۱۹۸۵) در طراحی الگوی اقتضایی تصمیم گیری اخلاقی دریافته اند که ادراک افراد نسبت به محیط فرهنگی و اجتماعی اطراف خود تنها در تشخیص وضعیت دشوار اخلاقی مؤثر بوده و تأثیر مستقیمی بر تصمیم گیری اخلاقی آزمودنی ها ندارد. جونز^۳ (۱۹۹۱) در راستای طراحی الگوی تصمیم گیری اخلاقی خود مشاهده کرده که ادراک افراد نسبت به محیط های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سازمانی به عنوان مهمترین عامل تأثیرگذار بر تشخیص مسائل اخلاقی محسوب می شود. فردریخ و لیر^۴ (۲۰۰۸) دریافته اند که تصمیم گیری های اخلاقی افراد و ادراکات فردی، سازمانی و اجتماعی آنان، دارای تأثیر متقابل بر یکدیگر بوده و از این رو تأثیر یک طرفه ادراک محیطی بر تصمیم گیری اخلاقی را مورد تردید قرار می دهد. جیراد^۴ (۲۰۰۶) مشاهده کرد که بین رفتارهای انگیزشی، سن و وضعیت اقتصادی-اجتماعی ورزشکاران نخبه با عملکرد

5-Rudnicka

6- Dilemmas in Professional Soccer Questionnaire (DPSQ-Iran)

1-Ferrell & Gresham

2-Jones

3-Fraedrich & Iyer

4-Giraud

جدول ۴) نتایج بارهای عاملی اختصاصی برای سازه ادراک محیطی

بار عاملی	خرده مقیاس
۰/۸۰۶	محیط قانونی
۰/۶۵۴	محیط سیاسی
۰/۵۲۲	محیط خانوادگی
۰/۳۲۲	محیط اقتصادی
۰/۳۱۶	اهمیت شرایط

روایی محتوایی ابزارهای فوق الذکر توسط اساتید مجرب در حوزه های تربیت بدنی، جامعه شناسی و روانشناسی مورد تأیید قرار گرفته و ثبات درونی پرسشنامه وضعیت های دشوار اخلاقی در فوتبال حرفه ای نیز در یک مطالعه مقدماتی با آلفای کرونباخ ۰/۷۷ تعیین شد. ضمن اینکه ثبات درونی پرسشنامه ادراک محیطی نیز با آلفای ۰/۸۵ مورد تأیید قرار گرفت.

جامعه و نمونه آماری

نمونه نهایی پژوهش تعداد ۱۶۲ بازیکن شاغل در لیگ برتر فوتبال ایران از ۱۱ تیم راه آهن، نفت تهران، مقاومت شهید سپاسی، فولاد خوزستان، شاهین بوشهر، سپاهان اصفهان، ملوان بندر انزلی، نفت آبادان، پیکان، پاس همدان و آلومینیوم هرمزگان بودند که از میان جامعه آماری کلیه بازیکنان شاغل در لیگ برتر فوتبال ایران در فصل ۹۰-۹۱ انتخاب شدند (N=۳۹۶). روش نمونه گیری پژوهش حاضر در مرحله انتخاب تیم ها، خوشه ای و سپس در مرحله انتخاب بازیکنان به صورت سرشماری بود، به طوری که پرسشنامه ها در اختیار همگی بازیکنان هر تیم قرار گرفت. با توجه به مشغله و شرایط بازیکنان لیگ برتر، در هر تیم تعدادی پرسشنامه تکمیل نشده یا به عنوان پرسشنامه مخدوش در نظر گرفته شد. این در حالی است که تعدادی از تیم های لیگ برتری نیز علی رغم مکاتبه سازمان لیگ برتر فوتبال ایران مبنی بر همکاری با گروه پژوهش، از ارائه پرسشنامه ها به ورزشکاران جلوگیری کردند. جدول ۵، فراوانی نمونه های تحقیق که پرسشنامه آن ها مورد تحلیل نهایی قرار گرفت را به تفکیک هر تیم نشان می دهد.

جدول ۵) فراوانی نمونه های تحقیق به تفکیک

تیم های مورد مطالعه		
تیم	تعداد	درصد
راه آهن	۱۷	۱۰/۵
نفت تهران	۱۴	۸/۶
مقاومت شهید سپاسی	۱۷	۱۰/۵
فولاد خوزستان	۱۷	۱۰/۵
شاهین بوشهر	۱۵	۹/۳
سپاهان اصفهان	۱۷	۱۰/۵
ملوان بندر انزلی	۱۱	۶/۸
نفت آبادان	۱۳	۸
پیکان	۱۴	۸/۶
پاس همدان	۱۳	۸
آلومینیوم هرمزگان	۱۴	۸/۶
مجموع	۱۶۲	۱۰۰

محسوب می شود را مصدوم کند. وی به "محسن" خاطر نشان می کند در صورت مصدومیت بازیکن مذکور، پیروزی تیم در مسابقه و در نهایت پرداخت پاداش به وی قطعی خواهد بود.

در هر دو پرسشنامه از مقیاس ۵ ارزشی لیکرت (۱=کاملاً مخالفم تا ۵=کاملاً موافقم) نیز برای کمی سازی آن ها استفاده گردید. با توجه به هنجار تعیین شده برای پرسشنامه وضعیت های دشوار اخلاقی در فوتبال حرفه ای، هر چه نمره آزمودنی بیشتر باشد نشان از اخلاق گرای بیشتر وی در مقابل منفعت گرایی می باشد.

روایی و پایایی ابزار

برای تعیین روایی سازه ای و تأیید عامل های پرسشنامه از روش های تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی استفاده شد. برای این منظور از دو دسته مدل اکتشافی یعنی مدل اکتشافی مرتبه اول (برای بررسی رابطه بین گوپه ها و خرده مقیاس ها) و اکتشافی مرتبه دوم (برای بررسی رابطه بین خرده مقیاس ها و عامل) استفاده شد. جدول های ۱ و ۲ رابطه بین خرده مقیاس ها و عامل تصمیم گیری اخلاقی و جدول های ۳ و ۴ رابطه بین خرده مقیاس ها و سازه ادراک محیطی را نشان می دهند که بیانگر کفایت نمونه و تأیید سازه های مورد نظر می باشد.

جدول ۱) نتایج آزمون KMO و بارتلت برای سازه تصمیم گیری اخلاقی

ضریب KMO	
۰/۶۰	مجذور خی
۲۰۲/۱۶۵	df
۱۰	سطح معنی داری
۰/۰۰۱	درصد واریانس تبیین شده
۴۲/۴۵	

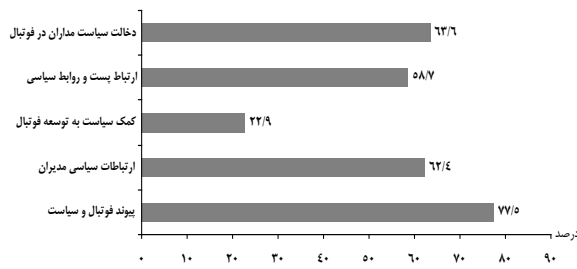
جدول ۲) نتایج بارهای عاملی اختصاصی برای سازه تصمیم گیری اخلاقی

بار عاملی	خرده مقیاس
۰/۷۹۳	قضاوت اخلاقی
۰/۷۷۴	محافظه کاری
۰/۶۷۲	مسئولیت اخلاقی
۰/۵۸۶	آگاهی اخلاقی
۰/۳۱۶	اهمیت شرایط

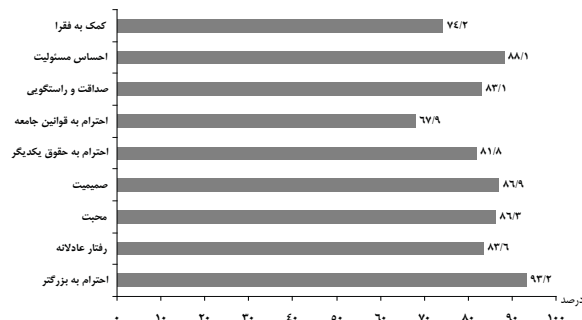
جدول ۳) نتایج آزمون KMO و بارتلت برای سازه ادراک محیطی

ضریب KMO	
۰/۶۰	مجذور خی
۳۴/۳۲۸	df
۶	سطح معنی داری
۰/۰۰۱	درصد واریانس تبیین شده
۳۶/۳۴	

یافته ها نشان داد؛ شناخت حقوقی بازیکنان لیگ برتر فوتبال ایران با ۲۱/۱ درصد در حداقل قرار داشته و از دیدگاه بیش از ۷۲/۷ درصد آنان امکان هر گونه قانون گریزی وجود دارد. ضمن اینکه قابلیت آیین نامه های موجود در حل معضلات فعلی فوتبال ایران و نیز وضعیت اجرای قوانین در وضعیت مطلوبی ارزیابی نمی شود. شکل ۱ وضعیت محیط قانونی فوتبال ایران را به صورت توصیفی نشان می دهد. یافته ها همچنین نشان داد؛ ۶۳/۶ درصد بازیکنان لیگ برتری نسبت به حضور سیاستمداران در فوتبال ایران آگاه بوده و تنها ۲۳ درصد آن ها از مثبت بودن این حضور به دلیل کمک های احتمالی سیاست به فوتبال خشنود هستند. شکل ۲ وضعیت محیط سیاسی فوتبال ایران را به صورت توصیفی نشان می دهد.

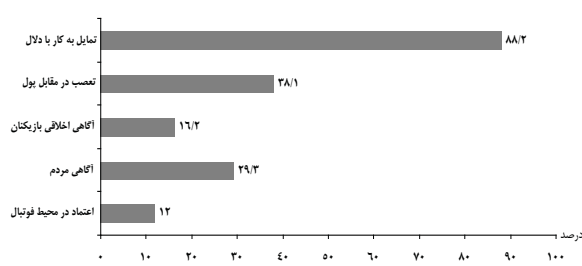

شکل ۲) توصیف وضعیت محیط سیاسی فوتبال ایران از دیدگاه بازیکنان لیگ برتر

شکل ۳) توصیف وضعیت محیط خانوادگی بازیکنان حرفه ای فوتبال ایران

یافته ها نشان داد؛ محیط فردی و خانوادگی بازیکنان لیگ برتر فوتبال ایران در وضعیت تقریباً مناسبی ارزیابی می شود. مناسب از این منظر که ارزش های فردی و اجتماعی مانند احترام، صمیمیت و حتی احساس مسئولیت در خانواده بازیکنان مورد توجه نسبی قرار داشته است. شکل ۳ ادراک آزمودنی ها نسبت به وضعیت محیط خانوادگی آنان به صورت توصیفی نشان می دهد.

شکل ۴) توصیف وضعیت محیط اقتصادی فوتبال ایران از دیدگاه بازیکنان لیگ برتر

روش های آماری

با توجه به برقراری مفروضه های نرمال بودن و همگنی واریانس مربوط به نمره کلی پرسشنامه و خرده مقیاس های آن که با استفاده از آزمون کلوموگروف اسمیرنوف بدست آمد و همچنین با توجه تایید نهایی مدل های اکتشافی و تأییدی و همچنین تأیید شاخص های برازش، به منظور برازش الگو و مشاهده نقش ادراکات محیطی در تصمیم گیری اخلاقی آزمودنی ها از تحلیل مسیر در سطح معنی داری $P < 0.05$ استفاده شد. برای برازش مدل از روش درست نمایی ماکسیمم استفاده و ماتریس واریانس کوریانس داده ها به عنوان اطلاعات ورودی وارد مدل شد. داده ها با استفاده از نرم افزار آموس نسخه ۱۸ و همچنین SPSS نسخه ۱۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته های تحقیق

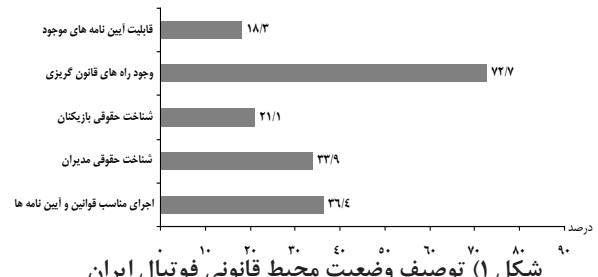
یافته ها نشان داد؛ میانگین سن آزمودنی ها 25.4 ± 2.5 ، سابقه حرفه ای فوتبال 4.8 ± 0.8 ، سابقه حضور در لیگ برتر 3.3 ± 0.3 ، سابقه حضور در تیم ملی 2.2 ± 0.2 می باشد. این در حالی است که تقریباً ۷۵ درصد آزمودنی ها مجرد بوده و مدرک بیش از ۸۰ درصد آن ها زیر فوق دیپلم است. یافته ها همچنین نشان داد، میانگین نمره کلی تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان لیگ برتر فوتبال ایران 10.50 ± 0.33 و میانگین نمره ادراک محیطی آزمودنی ها 9.01 ± 0.77 بدست آمد. جدول ۶ آماره های مربوط به میانگین نمره ادراکات محیطی آزمودنی ها را به تفکیک نشان می دهد.

جدول ۶) آماره های مربوط به میانگین نمره خرده

مقیاس های ادراک محیطی آزمودنی ها

خرده مقیاس های ادراک محیطی	تعداد	میانگین	انحراف معیار
محیط قانونی	۱۶۲	۴۱/۷۵	۲۰/۸۶
محیط سیاسی	۱۶۲	۶۹/۵۰	۱۷/۵۴
محیط فردی	۱۶۲	۸۱/۴۰	۱۵/۰۹
محیط اقتصادی	۱۶۲	۴۲/۶۳	۱۷/۲۰

همان طور که در جدول ۶ مشاهده می شود، هر چه میانگین نمره آزمودنی ها به ۱۰۰ نزدیک تر باشد نشان دهنده نگرش مطلوب تر و هر چه نمره میانگین به صفر نزدیک تر باشد، نشان دهنده ارزیابی آن ها از نامطلوب بودن محیط دارد. بر این اساس محیط های قانونی و اقتصادی در وضعیت های منفی و نامطلوب، محیط سیاسی در وضعیت متوسط و محیط خانوادگی در وضعیت تقریباً مثبت و مطلوبی ارزیابی می شوند.

شکل ۱) توصیف وضعیت محیط قانونی فوتبال ایران از دیدگاه بازیکنان لیگ برتر

در ادامه یافته ها با توجه به تناسب مطلوب شاخص های برازش مربوط به مدل تحلیل عاملی تاییدی برای سازه های تصمیم گیری اخلاقی و ادراک محیطی و با توجه تأیید مدل عاملی اکتشافی و تأیید روایی سازه ای هر دو سازه و خرده مقیاس های آن، سؤال تحقیق مبنی بر چگونگی وجود رابطه میان ادراک محیطی و تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان فوتبال ایران مورد آزمون قرار گرفت. برای پاسخ به این سؤال، هر دو سازه تصمیم گیری اخلاقی و ادراک

جدول ۷) آماره های مربوط به شاخص های برازش سازه های تصمیم گیری اخلاقی و ادراک محیطی و همچنین مدل نهایی

CFI	NNFI	IFI	RFI	NFI	RMSEA	AGFI	GFI	P	χ^2	χ^2/df	مدل
۱	۰/۹۹	۱	۰/۹۵	۰/۹۹	۰/۰۲	۰/۹۶	۰/۹۹	۰/۳۵۱	۱/۰۵	۲/۰۹	تصمیم گیری اخلاقی
۱	۱/۰۳	۱/۰۱	۰/۸۵	۰/۹۵	۰/۰۸	۰/۹۷	۰/۹۹	۰/۴۲۴	۰/۸۶	۱/۷۲	ادراک محیطی
۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۰۷	۰/۹۱	۰/۹۷	۰/۰۲۵	۱/۸۱	۲۸/۸۸	برازش نهایی مدل

جدول ۸) آماره های مربوط به تعیین ضرایب مسیری خرده مقیاس های مربوط به ادراک محیطی

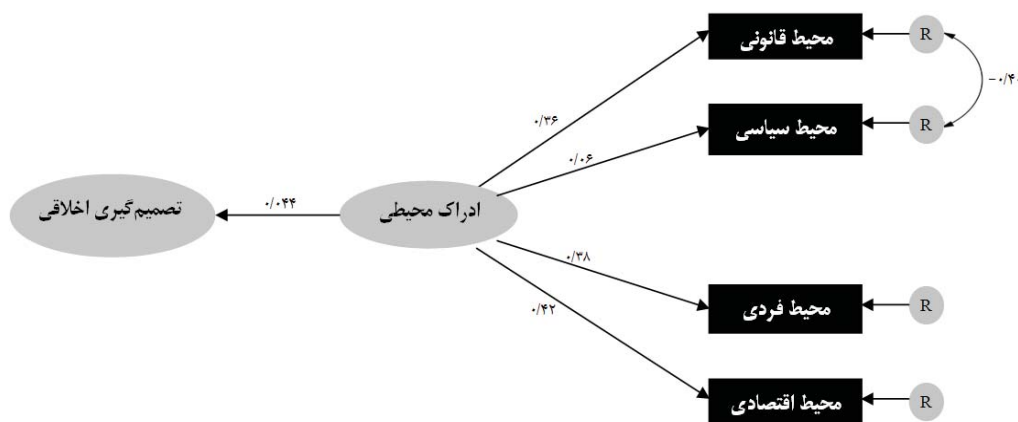
سطح معنی داری	C.R	Standardized Estimate	S.E	Estimate	ادراک محیطی	<	محیط اقتصادی
۰/۰۱۱	۲/۵۴۶	۰/۴۲۲	۲/۸۰۸	۷/۱۵۰	ادراک محیطی	<	محیط خانوادگی
۰/۰۱۳	۲/۴۸۷	۰/۳۸۴	۲/۳۲۶	۵/۷۸۴	ادراک محیطی	<	محیط سیاسی
		۰/۰۵۷		۱	ادراک محیطی	<	محیط قانونی
۰/۰۱۸	۲/۳۷۵	۰/۳۶۱	۳/۱۲۸	۷/۴۳۰	ادراک محیطی	<	محیط اقتصادی
<۰/۰۰۱	-۴/۴۶۱	-۰/۳۹۸	۲۹/۸۰۹	-۱۳۲/۹۹۲	R۱	<	R۲

جدول ۹) آماره های مربوط به مرحله دوم تعیین ضرایب مسیری سازه های ادراک محیطی و تصمیم گیری

سطح معنی داری	C.R	Standardized Estimate	S.E	Estimate	ادراک محیطی	<	تصمیم گیری اخلاقی
۰/۶۳۷	-۰/۴۷۲	-۰/۰۳۷	۰/۰۹۳	-۰/۰۴۴	ادراک محیطی	<	تصمیم گیری اخلاقی

همان طور که در جدول ۹ مشاهده می شود؛ ضرایب مسیری مربوط به ارتباط ادراک محیطی با متغیر تصمیم گیری اخلاقی معنی دار نمی باشد. با این حال غیر از ادراک محیط سیاسی، سه ادراک محیط اقتصادی، فردی و قانونی دارای نقش مؤثری در تبیین واریانس ادراک محیطی بازیکنان حرفه ای فوتبال ایران

هستند. ضمن اینکه بین ادراک محیط قانونی و سیاسی فوتبال ایران نیز ارتباط معنی دار و معکوس مشاهده می شود. شکل ۵، مدل نهایی تبیین نقش متغیرهای ادراک محیطی در تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان را نشان می دهد.

شکل ۵) مدل نهایی تبیین نقش متغیرهای ادراک محیطی در تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان حرفه ای فوتبال ایران

بحث

این ارتباط تنها ۲۲/۹ درصد ممکن است به توسعه فوتبال ایران منجر شود. بالا بودن میانگین نمره آزمون‌های هادر متغیر ادراک محیط فردی (خانوادگی)، یافته های پیشین مبنی بر احتمال وجود سیستم دوگانه تصمیم گیری در ورزشکاران حرفه ای را قوت می بخشد. بر پایه این فرضیه، ارتباطی میان قانون‌مداری افراد در زندگی روزمره با قانون‌مداری آنان در محیط های ورزشی وجود ندارد. بازیکنی که در زندگی روزمره خود به قوانین اجتماعی احترام کامل می گذارد، ممکن است در محوطه جرمه هیچ فرصتی را برای خطا کردن بر روی حریف و کسب منفعت تیمی از دست ندهد. یافته اخیر ضرورت انجام پژوهش های بیشتر در این زمینه را یادآور می شود. یافته‌ها نشان داد؛ بین ادراک محیطی بازیکنان حرفه‌ای فوتبال ایران و تصمیم گیری اخلاقی آنان ارتباط معنی داری وجود ندارد. گرچه در نظر گرفتن متغیر ادراک محیطی بدون خرده مقیاس محیط فردی، ممکن بود نتیجه حاضر را تغییر دهد. اما ادراک محیطی، درک کلی فرد از شرایطی است که در آن به ورزش می پردازد. گرچه از نظر بازیکنان ممکن است شرایط سیاسی، قانونی و اقتصادی فوتبال ایران در وضعیت مناسبی نباشد اما خانواده به عنوان مهمترین نهاد اجتماعی می تواند خالق محیطی باشد که تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان را تحت تأثیر قرار می دهد. در نظر گرفتن اثر محیط ها به طور مجزا، نتیجه ای کاربردی به شمار نمی رود بلکه برداشتی کلی از محیط است که در ناخودآگاه ذهن ورزشکار شکل گرفته و تصمیم های وی را تحت الشعاع قرار دهد. اما دلیل نبود ارتباط میان ادراک محیطی بازیکنان و تصمیم گیری اخلاقی آنان را می توان در یافته های پژوهشگرانی چون جونز (۱۹۹۱)، فرل و گرشام (۱۹۸۵) جستجو کرد. بر پایه یافته های آنان؛ ادراک افراد نسبت به محیط های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سازمانی به عنوان مهمترین عامل تأثیر گذار بر تشخیص مسائل و نه تصمیم گیری در مورد آن ها محسوب می شود. فردریخ و لیر (۲۰۰۸) نیز تأثیر یک طرفه ادراک محیطی بر تصمیم گیری اخلاقی را مورد تردید قرار داده و عامل های دیگری نظیر ایدئولوژی اخلاقی، هوش معنوی و یا باورهای مذهبی را به عنوان میانجی این دو متغیر در نظر می گیرند. با این حال یافته اخیر با نتایج پژوهش راندیکا (۲۰۰۹) ناهمخوان است که از دلایل این ناهمخوانی می توان به متفاوت بودن ابزار ارزیابی محیط، متفاوت بودن آزمودنی ها و البته روش شناسی تحقیق اشاره کرد.

نتیجه گیری

بر پایه یافته ها، تغییر در وضعیت های محیطی مستقیماً تصمیم گیری اخلاقی ورزشکاران را تحت تأثیر قرار نمی دهد و در این میان عامل های تأثیر گذار دیگری هم وجود دارند که باید در پژوهش های آینده شناسایی و مورد آزمون قرار گیرند. در این راستا تلاش برای بهبود وضعیت محیط اقتصادی فوتبال ایران از طریق توسعه آژانس های رسمی نقل و انتقال بازیکن، توسعه و افزایش اقتدار نهادهای نظارتی، تعیین شاخص های مدیریتی باشگاه ها و استانداردهای آن ها، اصلاح قوانین و آیین نامه ها با نظر تمامی ذینفعان درگیر در فوتبال ایران، تفویض بخشی از اختیارات فدراسیون به اتحادیه های

بر پایه یافته ها، میانگین نمره هر دو متغیر تصمیم گیری اخلاقی و ادراک محیطی در وضعیت متوسطی قرار دارد که با توجه به شواهد بی اخلاقی در فوتبال ایران، یافته ای طبیعی و منطقی به نظر می رسد. به عبارت دقیق تر، یافته مربوط به تصمیم گیری اخلاقی نشان می دهد؛ تنها ۶۴ درصد امکان گرفته شدن تصمیم های اخلاقی از سوی بازیکنان فوتبال ایران در برخورد با مسائل اخلاقی وجود دارد که البته ممکن است این میزان در عمل با کاهش نیز مواجه شود. گرچه نتایج پژوهش حاضر به واسطه قرار دادن بازیکن در یک وضعیت دشوار فرضی به نسبت آزمون های ادراک سنج مشابه از اعتبار بیشتری برخوردار است اما همواره این احتمال وجود دارد که افراد تلاش نمایند در شرایط غیر واقعی، تصویر اخلاقی تری از خود نشان دهند. در ارتباط با ادراک محیطی، یافته‌ها نشان داد که اکثریت بازیکنان لیگ برتر فوتبال ایران نسبت به محیط های اقتصادی، سیاسی و قانونی فوتبال ایران خوش بین نبوده و تنها ارزیابی مطلوبی از وضعیت محیط فردی (خانوادگی) خود ارائه می دهند. میانگین نمره ۴۱/۷۵ برای محیط قانونی فوتبال ایران نشان دهنده پیش فرض های قوی بازیکنان مبنی بر وجود ضعف های قانونی و نیز وجود راه های فراوان برای قانون-گریزی است. این پیش فرض، درست یا غلط در ذهن بازیکنان شکل گرفته و ممکن است محرک رفتارهای غیر اخلاقی بسیاری در آنان شود. هنگامی که بازیکن احساس کند نظارتی بر رفتار او وجود نداشته و تنوع تفسیری فراوانی نسبت به چارچوب های قانون در حوزه رفتاری وی وجود دارد، ممکن است میزان، جهت و کیفیت تصمیم های اخلاقی در وی تغییر کند. در ارتباط با ادراک محیط اقتصادی نیز چنین است؛ نبود اعتماد لازم در محیط اقتصادی فوتبال ایران، قرار داشتن قوه محرکه اقتصادی در دستان دلالان و در نهایت پایین بودن آگاهی های مردمی، همه و همه ایجاد کننده عوارضی هستند که فوتبال امروز ایران به آن دچار شده است. در چنین شرایطی تعصبات تیمی، کیفیت بازی و اعتماد متقابل، قربانی عاملی به نام «پول» شده و ایدئولوژی نسبت گرایبی در قالب کسب پول و منفعت بیشتر رواج می یابد. به عبارت دیگر، پول به شاخص تمیز درست و نادرست، خوب و بد، حرفه ای و آماتور تبدیل می شود. بر پایه یافته ها، نبود ارتباط میان ادراک محیط سیاسی با ادراک محیطی بازیکنان فوتبال می تواند بیانگر ماهیت غیر ملموس محیط سیاسی در مقایسه با سه محیط دیگر باشد. به عبارت دیگر، محیط سیاسی تنها محیطی است که بازیکن به طور مستقیم درگیر منافع و ضررهای آن نبوده و نتایج آن در بلند مدت و آن هم به صورت کلی و گروهی نمایان می شود. با این حال وجود ارتباط معکوس میان ادراک محیط سیاسی و محیط قانونی نشان می دهد؛ از دیدگاه بازیکنان میان این دو تعارض وجود داشته و بهبود وضعیت قانونی، طبیعتاً باید به خروج سیاستمداران از عرصه فوتبال و قطع دخالت های آنان منتهی شود. از دیدگاه ۵۸/۷ درصد بازیکنان، بین پست های مسئولیتی در فوتبال ایران و روابط سیاسی مدیران ارتباط وجود دارد و

12. Forsyth, D.R. (2002). Individual moral philosophies (IMPs) and ethical thought and action. Unpublished manuscript, Virginia Commonwealth University.

13. Fraedrich, J., & Iyer, R. (2008). Retailers' major ethical decision making constructs, *Journal of Business Research*, 61, 834-841.

14. Jones, T. M. (1991) Ethical decision making by individuals in organizations: An issue-contingent model, *Academy of Management Review*, 16(2): 366-395.

15. Giraud, C.L. (2006). Achievement goal orientations and moral functioning in elite athletes, A Dissertation at Walden University.

۱۶. شجاع، رضا؛ کوزه چیان، هاشم؛ احسانی، محمد؛ امیری، مجتبی (۱۳۹۱) طراحی الگوی تصمیم گیری اخلاقی بازیکنان حرفه ای فوتبال ایران، رساله دکترا مدیریت ورزشی، دانشگاه تربیت مدرس.

۱۷. شجاع، رضا؛ پورسلطانی، حسین (۱۳۹۰) تعیین اعتبار و پایایی پرسشنامه تناقض های اخلاقی در ورزش، مجله پژوهش در علوم ورزشی، شماره ۱۱، ص ۱۰۳-۱۱۸.

18. Ferrell, O., and Gresham, L. (1985). A contingency framework for understanding ethical decision making in marketing, *Journal of Marketing*, Vol. 49, 87-96.

19. Hall, E. (1986). Moral development levels of athletes in sport specific and general social situations. In L. Vandervelden, & J. H. Humphrey (Eds.), *Psychology and sociology of sport: Current selected research* (pp. 191-204). New York: AMS Press.

20. Kjeldsen, E. (1992). The manager's role in the development and maintenance of ethical behavior in the sport organization. *Journal of Sport Management*, 6(2), 99-113.

21. Bommer, M., Gratto, C., Gravander, J., and Tuttle, M. (1987). A behavioral model of ethical and unethical decision making, *Journal of Business Ethics*, Vol. 6, (1987): 265-280.

22. Rudnicka, E.A. (2009) Development and evaluation of a model to assess engineering ethical reasoning and decision making, A Thesis in Doctor of Philosophy, University of Pittsburgh.

حرفه ای مشاغل فوتبال، کاهش دخالت سیاستمداران از طریق افزایش آگاهی ها، تعالی حرفه ای و قانونی فدراسیون فوتبال از جمله پیشنهادات کلی قابل ارائه محسوب می شوند که البته هر گونه اقدام احتمالی بدون تعهد به نگرش بلندمدت، بدون مشارکت و اعتقاد تمامی ارکان ورزش کشور و نیز بدون توجه به رویکرد اجرایی بالا به پایین هرگز عملیاتی و نتیجه بخش نخواهد شد.

سپاسگزاری

پژوهش حاضر با حمایت و همکاری دفتر پژوهش های کاربردی دانشگاه تربیت مدرس، آکادمی ملی فدراسیون فوتبال و سازمان لیگ برتر فوتبال جمهوری اسلامی ایران انجام گرفته است که بر خود لازم می دانیم کمال تشکر و قدردانی را از مدیریت این نهادها داشته باشیم. ضمن اینکه از آقایان سید مهدی شیخ الاسلامی، فرید کوثری فرد و سجاد کرمی به دلیل همکاری متعهدانه در جمع آوری داده های تحقیق تشکر و قدردانی می نمایم.

منابع

1. Brand, M. (2003). Advocacy involves entire membership, *NCAA News*, 40 (9), 4, 23.

2. Bredemeier, B., & Shields, D. (1983). The utility of moral stage analysis in the prediction of athletic aggression. In W. Straub & J. M Williams (Eds.), *Cognitive sport psychology*, pp.89-101). Lansing, NY: Sport Science Associates.

3. Miller, D. M. (1980). Ethics in sport: Paradoxes, perplexities and a proposal. *Quest*, 32(1), 3-7.

4. Keating, J. W. (1973). The ethics of competition and its relation to some moral problems in athletics. In R. G. Osterhoudt (Ed.) *The Philosophy of Sport: A Collection of Original Essays*, (pp. 157-198). Springfield, IL: Charles C. Thomas.

۵. مولایی، ناصر (۱۳۸۵) حرفه گرایی و تعهد کارکنان (پژوهشی در شرکت ملی نفت ایران)، پایان نامه مقطع دکترا مدیریت دولتی، دانشگاه علامه طباطبائی.

۶. زیدی فرد، زهره (۱۳۸۶) فساد مالی در فوتبال برای فرار از مالیات، جام جم آنلاین.

7. Bredemeier, B. J. (1985). Moral reasoning and the perceived legitimacy of intentionally injurious sport acts, *Journal of Sport Psychology*, 7(2), 110-124.

8. Conn, J.H., Gerdes, D.A. (1998). Ethical decision-making: Issues and applications to American sport, *Physical Educator*, 55, 3.

9. Caswell, S.V., Gould, T.E. (2008). Individual moral philosophies and ethical-decision making of undergraduate athletic training education students and educators, *J Athl Train*, 43, 205-214.

10. Moore, Z.E. (2003). Ethical dilemmas in sport psychology: Discussion and recommendations for practice, *Professional Psychology: Research and Practice*, Vol. 34, No. 6, 601-610.

11. Rest J., Narvaez, D., Bebeau, M.J., Thomas, S.J. (1999). Postconventional moral thinking: A neo-Kohlbergian approach, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Association.